EGY BÉKÉSI PETŐFI-LEGENDA

A békési Zsadányból küldte el nekem az alábbi Petőfi-emlékezést *Nagy Lajos*, ottani református lelkész, falujának kitűnő monográfia-írója, akinek munkássága iránt Móricz Zsigmond is érdeklődött.

Az emlékezésben alig van történelmi valóság, egy kétségtelen élmény — néhány találkozás a katonáskodó költővel — keveredik benne a *legendával* és főleg az *olvasmány-emlékekkel*. De hogy a néplélekben mennyire élt a költő katona-arca, mennyi legenda, naiv és szép elbeszélés őrizte a segesvári halott emlékét, s hogy mily pótolhatatlan kár volt ezt a páratlan örökséget pusztulni hagyni, — ennek a bizonyítéka a Nagy Lajos által feljegyzett emlékezés, amelyet itt további kommentár nélkül közlök.

*

U. Tar Ferenc, 48-as honvédtüzér (1830—1922), zsadányi lakos, aki az erdélyi hadsereg honvédtüzérségénél harcolt, emlékeit a fiának mondta el, ennek az elbeszélését 1938-ban szóról-szóra így jegyezte fel Nagy Lajos:

„— Idesapám eleitől végig együtt volt Bemmel. Az olyan vezér vót, amilyen nem igen terem több a fődön. Nem hátul irányította a katonákat, hanem őmaga ment elül. Mégpedig legelül. Idesapám egy év sem telt el, már tüzérhadnagy lett.

Petőfit is nagyon jól ismerte idesapám.

Petőfi vékony dongájú, vikonynyakú, villogó szemű, sűrűhajú fiatalember vót. Mindég csizmába jart. Ha mirges vót, pácájával jót húzott a csizmája szárára. A gallérja mindig kifityegett a kabátjából. Nagyon könnyen őtözött, nem fázott meg, akárhogy fútt a szél. Ha megmirgesedett, mindég ezt mondta „láncos teremtette"-rézangyalát a fejinek — az ördög tegye a villahajtóba a fejit —. Igen ideges ember vót, mert mindig izgett, mozgott a táborban. Idesapám legtöbbször Bemmel látta együtt. Néha néha a lúra is felült. Idesapám Torda alatt több éjszaka is aludt vele, deha valaki a közelben hortyogott az illetőt megigazította, hogy ne hortyogjik.

Petőfi igen érzékeny szívű ember vót. Egyszer egyik tisztkomája tréfából azt mondta Petőfinek amikor az ágyút nizegette. Eredj el Sándor, nem értessz te hozzá. Hetekig nem szólt a komájához. De amikor megkezdődött a csata, Petőfi megölelte a komáját és nem haragudott tovább. Nagyon jószívű ember vót Petőfi. A honvédek nagyon szerették. Idesapámmal nem egyszer megosztotta a menázsát. Majd egy időben eltűnt a táborbul, de idő múlva megint visszajött, mert nem tudott Bem nélkül meglenni. Egyszer azt kérdezte apámtul: „no kedves hadnagy Tar barátom, mit csinált mióta nem láttam? Hány ellensiget lütt le a golyóbissal? Minél többet durrantson le belőlük, mert csak úgy lesz szabadságunk". Majd azt mondta, amikor idesapám elmondta, hogy zsadányi, hogy kétszer is járt Zsadányban, de csak átutazott. Egyszer amikor Szalontárul Arany Jánostul Debrecenbe ment, máskor meg, amikor Ugrán is járt. A katonáknak este a tábortűznél szeretett verseket olvasi. Deha nem vót kedve, akkor nem olvasott hiába kérték rá. Kurc őrnagy vót jó barátja, akit apám sokat emlegetett. Ennek azt mondja egyszer Petőfi. — „szegény hazánk, szegény hazánk milesz veled, de sok a kutya benned". Ezt apám jól megjegyezte és nagyon sokat mondogatta. Már akkor sok úr húzódozott a harctul, ezt látta meg Petőfi. Egyszer azt kérdi apámtul Petőfi. „Mondja kedves hadnagy barátom, magoknál nincsenek gerófok?" apám erre azt mondja, hogy nincsenek kérem. Erre Petőfi nagyot kiáltott — hát Eszterháziak kutyák vagy mi a szösz, azok még a grófoknál is nagyobbak —" (ugyanis Zsadány urasága Eszterházy volt és a zsadányiak mint telkesjobbágyok bírták a községet). Petőfi szeretett kint őgyelegni a szabadban, le leült egy egy nagy fa alá és írta a verseket, meg a leveleket.

Enni nagyon keveset evett Petőfi. Nagyon szerette a fokhagymás pirítost Idesapám nemegyszer szalonnát pirított és megkente a pirítost hagymával, amire Petőfi azt mondta „— hallja kigyelmed, jobb ez a Teleki gróf vacsorájánál is."

Még azt is mondta apám, hogy Petőfi nagyon bátor katona vót.

Idesapámat többízben is kérdezgették városi urak, hogy mit tud Petőfi eltűnéséről. Idesapám nem látta halálát, sem eltűnését. De az utolsó csatánál egypár órával előtte látta Petőfit. Még Marosvásárhelyen előtte való nap beszilt Petőfivel, de a költő igen szomorú volt, szeme meg beesett. Apámékat Bem elindította a kozákok felé, de Petőfit nem akarta magával vinni, nagyon féltette. De Petőfi azt mondta — „a magyarok Istene velünk nincsen félelmünk."

A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából készült.

Segesvárnál, majd Héjjasfalvánál látta apám utoljára Petőfit, decsak messzirül. Apámék majd Fejéregyházánál álltak meg és onnan tüzeltek az ágyúkkal a kozákokra. De azok rengetegen vótak, úgyhogy 3—400 vót csak a honvidsig már és menekült mindenki ahogy tudott. Hanem apámnak vót egy János nevű komája (vezetiknevit elfelejtettem) aki látta elesni Petőfit. Sokad magával szaladtak egy hídon keresztül, majd onnan leszaladtak tengeri fődre, ahol annak a szélin szaladt Petőfi egy nagy darab fehirpapír vót a keziben. Több kozák lovas utólérte, Petőfi elesett, a lovak meg ott ágaskodtak mellette aztán a kozákok tovább nyargaltak. János komája apámnak erdélyi ember vót, Világos alatt találkozott is vele apám, az beszilte el így neki. Ő úgy látta, hogy Petőfi nem egyedül szaladt a tengeri fődön, hanem sokad magával. Az ü lába megsebesült, leült a tengeriközt és onnan látta, mit csináltak Petőfivel. Tőle 150—200 lipisre történt. Petőfihez közel sok derék honvéd esett el hazánkért, szabadságunkért. Bizony ott esett el Petőfi Héjjasfalvánál, átszúrták a kozákok a dárdával. Idesapám is fogságba került sok sok honvéddel. 12 évig ült Kufstein börtönében."

Közli: *Dienes András*

SZABÓ GYÖRGY

BENEDETTO CROCE MEGJEGYZÉSEI JÓZSEF ATTILA EGY VERSÉHEZ

A nemrég megjelent alapos József Attila-bibliográfia[1] ismét felhívta a figyelmet Benedetto Croce néhány lelkes sorára, mellyel a *Mama* című vers kezei közé került olasz fordítását méltatja. Groce szavait a *Magyar Csillag* egyik számában Ruzicska Pál majdnem szó szerint közölte magyarul[2], s az *Ujság* 1942. dec. 6-i számának névtelen fordítója is — hű fordításban, bár kissé szürkén — közzétette. Nem érdektelen néhány pillantást vetni erre a kis jellemzésre, annál is inkább, mert a világhírű filozófus és kritikus volt az, aki a polgári esztétikusok közül elsők között ismerte fel a lángészt József Attilában Nyugaton s elsőnek állt ki tekintélyével mellette.

A vers Lina Linari fordításában — Croce szavai szerint — a budapesti *Corvina* egyik számában jutott el hozzá[3] s „lapozgatás" közben bukkant rá erre a „creazione di bellezza"-ra erre a „szépséges alkotásra". Lelkesedése olyan nagy volt, hogy világszerte elterjedt folyóiratában azonnal közölte is az egész verset, néhány bevezető mondat s egy — Crocétól szokatlan — elragadtatott méltatas kíséretében.[4]

[1] Reguli Ernő: Írások József Attiláról. Bibliográfia. Szeged, Egyetemi Könyvtár 1955. (Klny. az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1955. évi 2. sz.-ból.) (Ebben a 485. tétel,)

[2] Benedetto Croce József Attiláról. Közli Ruzicska Pál. *Magyar Csillag*, 1943. dec. 15. 3. évf. 24. sz. 741—742. p.

[3] Bóka [László] Ladislao: La lirica moderna ungherese I—II. *Corvina*, 1942. 5. és 6. sz.

[4] Benedetto Croce: Un fiore di poesia. *La Cr.t ca*, 1942. nov. 20. 341. p. „Notizie ed osservazioni". A cikk szó szerinti fordítása így hangzik: „Olyan ritkán lehet virágot találni, amit érdemes leszedni, hogy ha mégis találunk ilyet, nagy boldogság ömlik el lelkünkben és egyúttal az a vágy is, hogy mások is részesei legyenek ennek az örömnek. Átfutva a budapesti Corvina folyóiratot (1942 júniusi szám, 326. p.) az igazi virágokból találtam egyet és fel szeretném ajánlani olvasóinknak is. Egy magyar költő rövid lírai verse ez, József Attiláé, egy proletáré, aki budapesti külvárosi mosónő fia, lázadó, anarchista; aki 1937-ben halt meg, harminckétéves korában, tragikus körülmények között (ahogy ezt a cikk írója, anélkül, hogy mást is közölne, mondja). Néhány rövid versszak, melyekben a költő anyja alakját idézi fel. Ide másolom, a szerint a fordítás szerint, mely a cikkben található s melyet, a megjegyzés szerint, Lina Linari úrnő fordított. [A vers teljes szövegének közlése után :] Nagynak érezzük és látjuk őt [ti. a Mamát] mi is; mert nagy, végtelen és magasztos a teljes odaadás erkölcsi ereje, a sors tökéletes vállalása, amely ebben az alázatos fáradozásban fejeződik ki és mely a súlyos teherrel fején a padlásra menő elcsigázott szegény asszonyt, a vizet, a kimosott fehérneműket remekművé varázsolja. A napra teregetett ruhák, a fehérnemű, mely a magasba emelkedik és táncol, ragyogva, suhogva a levegőben — azonosak azzal az erkölcsi erővel, mely a bevégzett munkán örvend és fáradtságát, győzelmét ünnepli a boldogság széles áradásával. És ez a néhány sor varázslata és bűvölete egy a költészet varázslatával és bűvöletével, mely mindig a legváratlanabb pillanatokban születik újra az emberi szívekből". — Itt említjük meg, hogy Croce szavai alapján kevéssé látszik bizonyitottnak Sós Endre azon állítása (József

A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából készült.